

In Memoriam
Γιάννης Νικολόπουλος
1935-2022

Ο Γιάννης Νικολόπουλος γεννήθηκε στις 25 Μαρτίου 1935 στην Αθήνα. Και οι δύο του γονείς υπηρέτησαν τη δημοσιογραφία και τα νεοελληνικά γράμματα. Ο πατέρας του , Αντώνης Νικολόπουλος με καταγωγή από την Καρύταινα , εργάστηκε ως αρχισυντάκτης στην εφημερίδα *Έθνος* πριν εκδώσει τη φιλοβενιζελική εφημερίδα *Νέος Κόσμος*. Η μητέρα του, Ρόζα Νικολοπούλου το γένος Πρωτέκδικου, με οικογενειακές καταβολές στην Τεργέστη, ήταν η εκδότρια του περιοδικού *Γυναίκα*.

Παιδί ακόμα, μαζί με την οικογένεια του στο Ψυχικό , βίωσε την ταπείνωση και την καταστροφή της Γερμανικής Κατοχής και του αδελφοκτόνου Εμφυλίου. “Τα πρώτα μου αγγλικά τα έμαθα παίζοντας με παιδιά Αμερικανών στρατιωτών στους δρόμους του Ψυχικού” , συνήθιζε να λέγει. Και δεν ξέχασε ποτέ τους Ινδούς και τους Γκούργκας στρατιώτες των βρετανικών δυνάμεων που αντιμετώπισαν τους αντάρτες του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

Σε ηλικία 10 ετών άρχισε μαθήματα αγγλικής γλώσσας με έναν Αμερικάνο δάσκαλο από το Κολέγιο Αθηνών. Όταν μετά από χρόνια, το 1955 , αποφοίτησε από το Pomona College στο Claremont στην Καλιφόρνια , οι Αμερικάνοι φίλοι και γνωστοί στις ΗΠΑ δύσκολα μπορούσαν να αναγνωρίσουν την ελληνική προφορά όταν μιλούσε τα αγγλικά. Από μικρός μπορούσε να συνεννοηθεί και στα γαλλικά, αργότερα στο πανεπιστήμιο πρόσθεσε στη φαρέτρα του και τη γνώση της ισπανικής. Αφορμή ήταν η φιλία του με Μεξικανούς μετανάστες εργάτες σε ένα εργοστάσιο συσκευασίας λεμονιών Sunkist. Όταν μάλιστα επέστρεψε στις ΗΠΑ μετά από ένα εκπαιδευτικό ταξίδι στη Γουατεμάλα – Universidad de San Carlos – το 1952 , οι Μεξικανοί φίλοι δεν πίστευαν ότι είναι Έλληνας. Μέχρι την αποφοίτησή του από το Pomona ο Γιάννης Νικολόπουλος μπορούσε να διαβάσει και να συνεννοείται και στα ρωσικά ενώ είχε αρχίσει να κάνει τα πρώτα του βήματα για την εκμάθηση της κινέζικης γλώσσας.

Με ένα πτυχίο στις Διεθνείς Σχέσεις από τις ΗΠΑ περνά τον Ατλαντικό και πάλι και έρχεται να συνεχίσει τις σπουδές του στο πανεπιστήμιο του Λονδίνου (School of Slavonic and East European Studies , King’s College) (1956-1959). Μετά το Λονδίνο σειρά είχε το Παρίσι. Στην αρχή της δεκαετίας του 1960 τον βρίσκουμε στο Κέντρο Έρευνας της Ιστορίας των Σλάβων , στο πανεπιστήμιο της Σορβόνης. Τότε η Σορβόνη είχε πολύ καλές σχέσεις με τα σοβιετικά πανεπιστήμια και τα ανάλογα ιστορικά αρχεία. Υπό την αιγίδα του Κέντρου, ο Νικολόπουλος συμβάλλει στην ερευνητική προσπάθεια που αφορούσε τους εμπόρους και άλλους οικονομικούς παράγοντες ελληνικής καταγωγής στη Ρωσική Αυτοκρατορία του 18^{ου} και 19^{ου} αιώνα. Στο Παρίσι γνωρίζει και άλλους Έλληνες ιστορικούς και νεοελληνιστές , όπως των εκ των ιδρυτών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών Κ.Θ Δημαρά, τον Νικόλαο Σβορώνο

και τον Βασίλη Παναγιωτόπουλο, τον μετέπειτα διευθυντή του Κέντρου Νεοελληνικής Ιστορίας του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών , με τον οποίο έκτοτε είχε διατηρήσει στενούς φιλικούς δεσμούς . Αυτή ήταν η πρώτη και πολύ γόνιμη περίοδος των ιστορικών ερευνών του Γιάννη Νικολόπουλου.

Το 1965 εγκαταλείπει την Ευρώπη για να επιστρέψει στις ΗΠΑ με στόχο να συμβάλλει στην αναδιοργάνωση του Γραφείου Τύπου της ελληνικής πρεσβείας στην Ουάσινγκτον. Τότε αρχίζει η σταδιοδρομία του στη διπλωματία. Στην αρχή η επίσημη θέση του στην πρεσβεία της Ουάσινγκτον ήταν αυτή του Πολιτιστικού ακολούθου. Με την επιβολή της δικτατορίας στην Ελλάδα το 1967 και μετά το αποτυχών αντιπραξικόπημα του βασιλιά Κωνσταντίνου τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς αρνείται να υπηρετήσει τη Χούντα και υποβάλλει την παραίτησή του. Από το 1967 έως το 1974 διδάσκει ιστορία στο πανεπιστήμιο της Νέας Υόρκης (State University of New York, SUNY – Albany). Επίσης εκείνη την περίοδο που δεν μπορούσε να επιστρέψει στην Ελλάδα επειδή ήταν βέβαιο ότι δεν θα απέφευγε τη σύλληψη από τις αρχές δίδαξε και στο Κέντρο Μεσογειακών Σπουδών στο American University στην Ουάσινγκτον. Παράλληλα τα χρόνια αυτά της αυτοεξορίας αναπτύσσει έντονη αντιδικτατορική δράση. Συμμετέχει ενεργά σε όλες τις προσπάθειες για την ενημέρωση των μελών της Γερουσίας και της Βουλής των Αντιπροσώπων για το τι πραγματικά συνέβαινε στην Ελλάδα με στόχο την αλλαγή της αμερικανικής πολιτικής έναντι της Χούντας και την αποκατάσταση της δημοκρατίας στη χώρα.

Το 1974, αμέσως μετά την επιστροφή του από το Παρίσι, ο Κωνσταντίνος Καραμανλής προσκάλεσε τον Γιάννη Νικολόπουλο στην Αθήνα όπου τον συνάντησε προσωπικά και τον τίμησε με την εντολή να δραστηριοποιηθεί αμέσως με την τυπική ιδιότητα του Συμβούλου Τύπου της Ελληνικής Πρεσβείας Ουάσινγκτον, αλλά στην ουσία ως προσωπικός του απεσταλμένος, για την αναβάθμιση της νέας, δημοκρατικής Ελλάδας στα αμερικανικά Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, στο Κογκρέσο και στην ελληνοαμερικανική κοινότητα. "Θα μου τηλεφωνείς και θα συζητάμε μαζί για τα θέματα αυτά", ήταν η εντολή του Καραμανλή προς τον Νικολόπουλο.

Πραγματικά, ο Νικολόπουλος συνεργάστηκε στενά με όλους τους επιφανείς Ελληνοαμερικανούς της περιόδου εκείνης, συμπεριλαμβανομένου των πολιτικών Τζον Μπραδέμα και Πολ Σαρμπάνη, καθώς και τον κυπριακής καταγωγής πρώην υφυπουργό των ΗΠΑ Γιουτζίν Ρωσίδη, για την επιβολή του αμερικανικού στρατιωτικού εμπάργκο εναντίον της Τουρκίας μετά την εισβολή στην Κύπρο το 1974. Καθηγητές πανεπιστημίου όπως ο Θόδωρος Κουλουμπής του American University της Ουάσινγκτον και μετέπειτα πρόεδρος του ΕΛΙΑΜΕΠ στην Αθήνα, Χάρυ Ψωμιάδης του Queens College της Νέας Υόρκης, αλλά και όλα τα μέλη της ελληνοαμερικανικής ακαδημαϊκής οργάνωσης Modern Greek Studies Association, υπήρξαν επίσης στενοί συνεργάτες του στην προώθηση των ελληνικών σπουδών στα αμερικανικά πανεπιστήμια.

Στη συνέχεια, ο Νικολόπουλος μετατέθηκε στο Γραφείο Τύπου της Ελληνικής Αντιπροσωπείας στον ΟΗΕ, στη Νέα Υόρκη, για να προωθήσει και να προβάλλει τα συμφέροντα της Ελλάδας σε παγκόσμιο πλέον επίπεδο και στη διεθνή κοινή γνώμη. Όταν μάλιστα η Αθήνα αποφάσισε να διευρύνει τις σχέσεις της με τη Ρωσία, τότε το 1980 μετέθεσε τον Νικολόπουλο στην πρεσβεία μας στη Μόσχα, για να διερευνήσει τις προοπτικές και να ανοίξει τις "πόρτες" της ρωσικής πρωτεύουσας. Ήταν ο πλέον κατάλληλος να το κάνει αυτό γιατί ήταν βαθύς γνώστης της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της ρωσικής γλώσσας, λόγω των πανεπιστημιακών σπουδών του. Στη θέση του συμβούλου της ελληνικής πρεσβείας στη Μόσχα επί πολιτιστικών θεμάτων παρέμεινε μια διετία, στη Ρωσία όμως ο Γιάννης Νικολόπουλος έζησε πάνω από 25 χρόνια. Για πολύ καιρό εργάστηκε ως ανταποκριτής στη ρωσική πρωτεύουσα της *Ελευθεροτυπίας*, της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου του *Αντένα* και της *Ελληνικής Υπηρεσίας του BBC*. Παράλληλα συνέχισε την έρευνα στα ρωσικά αρχεία και στις ρωσικές βιβλιοθήκες. Ορισμένες από τις μελέτες του που βασίζονται σε πρωτογενές ρωσικό υλικό περιλαμβάνονται στη συλλογή άρθρων που κυκλοφόρησε το 2007 (*Greki i Rossiya XVII-XX vv., Sankt-Peterburg, Aleteiya* 2007).

Ο Γιάννης Νικολόπουλος αν και διέκοψε τους δεσμούς του με την ελληνική διπλωματική υπηρεσία ποτέ δεν έπαψε να εργάζεται για τη σύσφιξη των ελληνορωσικών σχέσεων ιδιαίτερα στον πολιτιστικό τομέα. Προς αυτή την κατεύθυνση δραστηριοποιήθηκε σε εθελοντική βάση. Για την επίτευξη αυτού του στόχου μεγάλος ήταν ο ρόλος του Ελληνικού Ιδρύματος Ερευνών που ίδρυσε στη Μόσχα το 1990. Το ίδρυμα λειτούργησε σε στενή συνεργασία με το Ινστιτούτο Σλαβικών και Βαλκανικών Σπουδών της Ρωσικής Ακαδημίας Επιστημών και με την αμέριστη συμπαράσταση του ιστορικού Γκριγκόρι Άρς, φίλου της Ελλάδας και από τους σημαντικότερους Ρώσους μελετητές της ιστορίας του Νεώτερου Ελληνισμού. Με δωρεές και χορηγίες, όχι πολύ σημαντικές, και με τη δική του οικονομική στήριξη, ο Νικολόπουλος συνέβαλε ουσιαστικά στη δημοσίευση στη Ρωσία μελετών για τη σύγχρονη Ελλάδα. Οι νεοελληνικές σπουδές σε αυτή τη χώρα οφείλουν πολλά στο Ελληνικό Ίδρυμα Ερευνών στη Μόσχα και στον Γιάννη Νικολόπουλο.

Το 2004, ο Γιάννης Νικολόπουλος μαζί με τους Εμμ. Λιγνό και Παν. Στάμου συνίδρυσαν το Κέντρο Ελληνο-Ρωσικών Ιστορικών Ερευνών (ΚΕΡΙΕ) με έδρα την Αθήνα. Το ΚΕΡΙΕ οφείλει πάρα πολλές σημαντικές πρωτοβουλίες και ιδέες δράσης στον Νικολόπουλο. Ευγενικός, μειλίχιος και ευπροσήγορος ήταν πάντα πρόθυμος να βοηθήσει τους νέους ερευνητές και να προσφέρει τις γνώσεις του και την εμπειρία του με ανιδιοτέλεια. Ήξερε να ακούει και είχε μια σταθερή αίσθηση του χιούμορ. Ανοικτός, αξιόπιστος και ειλικρινής αναγνώριζε τα λάθη του και ήξερε να συγχωράει. Κοσμοπολίτης, κινούμενος με άνεση από το ένα πολιτιστικό περιβάλλον στο άλλο, στις μεγαλύτερες πόλεις του κόσμου – Λονδίνο, Παρίσι, Ουάσινγκτον, Νέα Υόρκη, Μόσχα – ο Γιάννης Νικολόπουλος παρέμεινε με πάθος προσκολλημένος στην

ιστορία και τον πολιτισμό της πατρίδας του, της Ελλάδας , μολονότι τα περισσότερα χρόνια της ζωής του τα έζησε μακριά της.